

Uvod u biotehnologiju

Prof. dr. sc. Anita Slavica

što je **bioproces**, biokatalizator i bioreaktor?

Bioprocese koje koriste enzime kao biokatalizatore nazivamo enzimskim procesima (engl. *enzyme processes*).

Bioprocese koje koriste mikrobne stanice kao biokatalizatore nazivamo mikrobnim procesima (engl. *microbial processes*).

Bioprocese koje koriste biljne ili životinjske stanice kao biokatalizatore nazivamo procesima u kulturi stanica (engl. *cell culture processes*).

što je bioproces, **biokatalizator** i bioreaktor?

engl. *substrate*

sirovina, engl. *raw material*

engl. *product*

biokatalizatori (engl. *biocatalysts*) mogu biti:

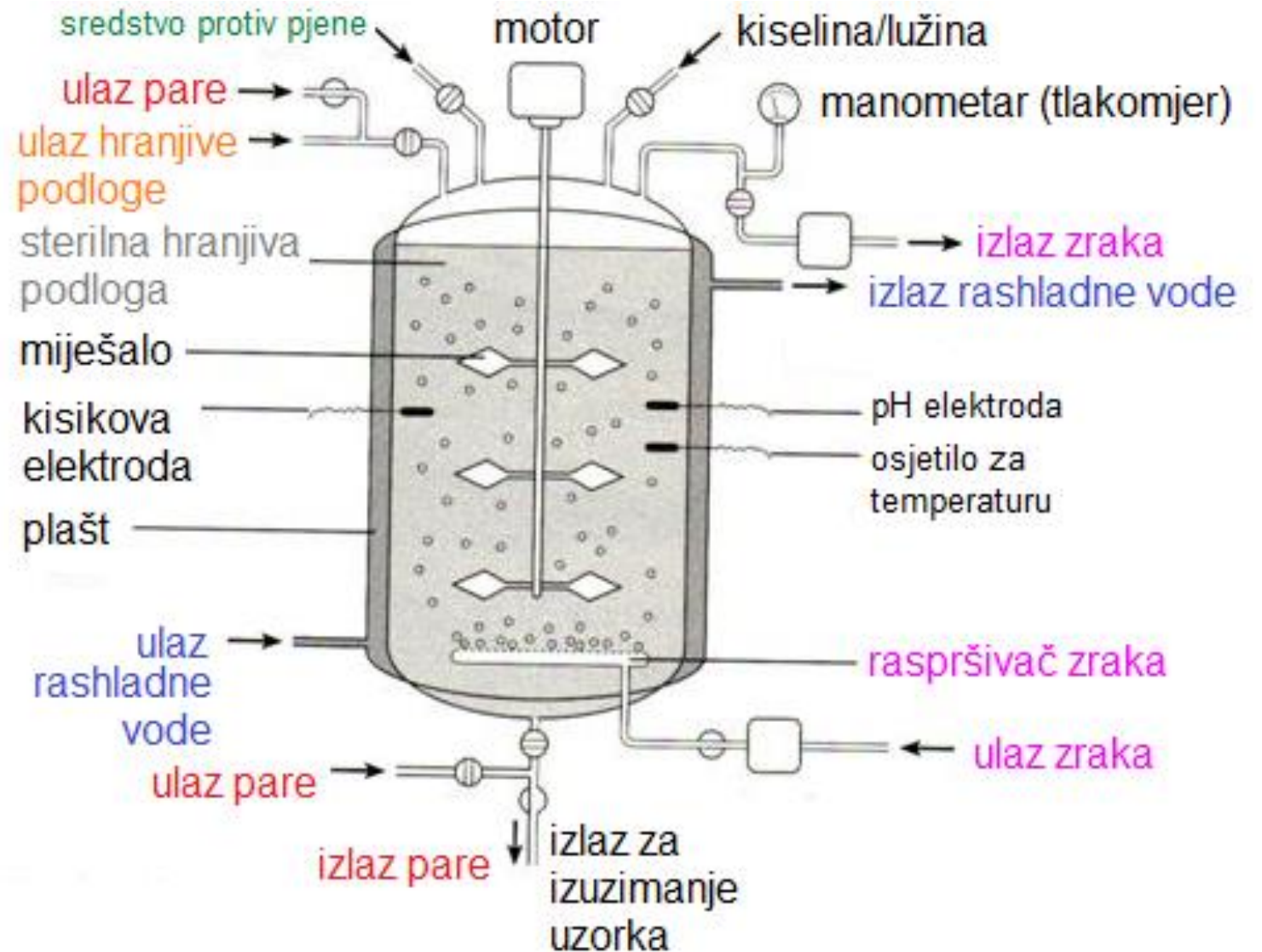
- (mikro)organizmi (mikrobne stanice: bakterije, kvasci, plijesni, alge)
- biljne i životinjske stanice, tkiva
- enzimi, organele, membrane
- „umjetni enzimi, organele i (mikro)organizmi”

što je bioproces, biokatalizator i **bioreaktor**?

bioreaktor s miješalom

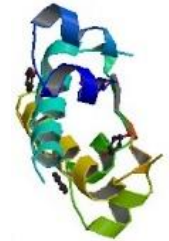
engl. *stirred tank bioreactor*

- shematski prikaz

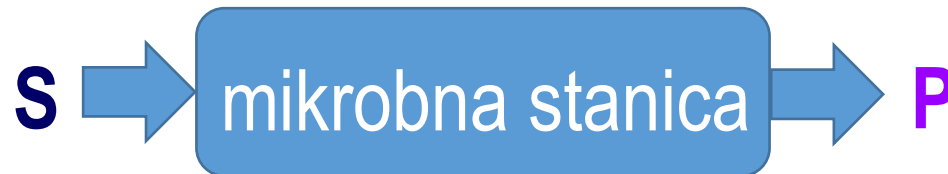

tri mjerila bioprocesa - bioreaktor - domaća zadaća (1)

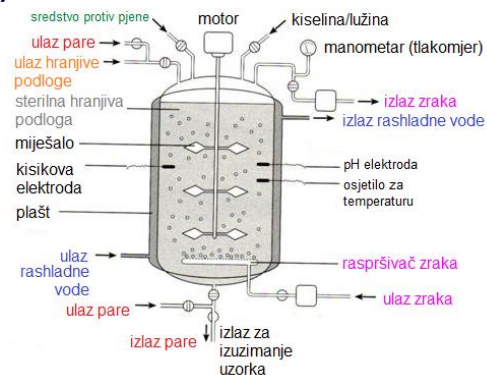
enzim (red veličine: nm, jedna enzimaska reakcija) - enzimski bioproces

mikrobna stanica (red veličine: μm , tisuće enzimskih reakcija) - mikrobnii proces

bioreaktor (red veličine: mikroreaktori - tisuće m^3 , do 10^{11} stanica u jednom mililitru)

tri mjerila bioprocesa - bioreaktor - domaća zadaća (2)

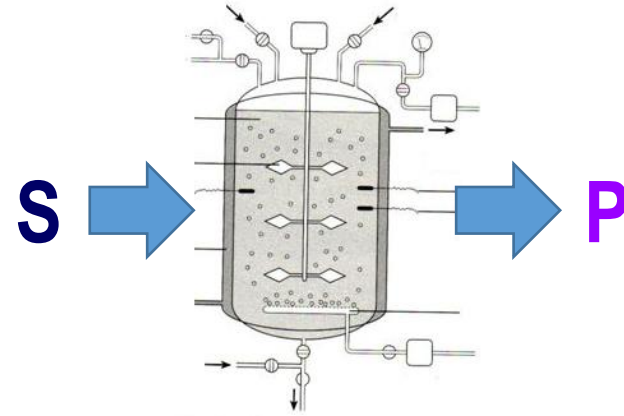
volumen bioreaktora - $V = 100 \text{ m}^3$

volumen hranjive podloge - $V_K = 70 \text{ m}^3$

koncentracija stanica - $N = 1 \cdot 10^{11} \text{ stanica/mL}$

broj stanica u $V_K = ?$

procesi prije bioreaktora, bioproces i procesi poslije bioreaktora (1)

Bioprocesu prethode
procesi pripreme,
tzv.
procesi prije bioreaktora
(engl. *upstream processing*).

bioproces
u
bioreaktoru

Nakon bioprocesa slijede
procesi izdvajanja (izolacije) i
pročišćavanja (purifikacije) proizvoda,
tzv. **procesi nakon bioreaktora**
(engl. *downstream processing*).

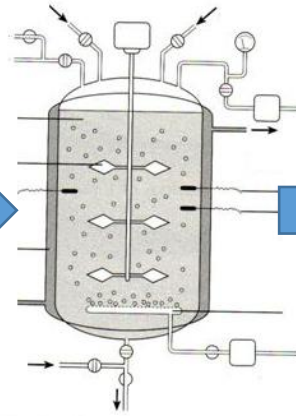
procesi prije bioreaktora, bioproces i procesi poslije bioreaktora (2)

upstream processing

priprema hranjive podloge
(engl. medium)

priprema biokatalizatora
enzima
cjepiva (inokuluma)

S

bioproces
u
bioreaktoru

P

downstream processing

izdvajanje biokatalizatora

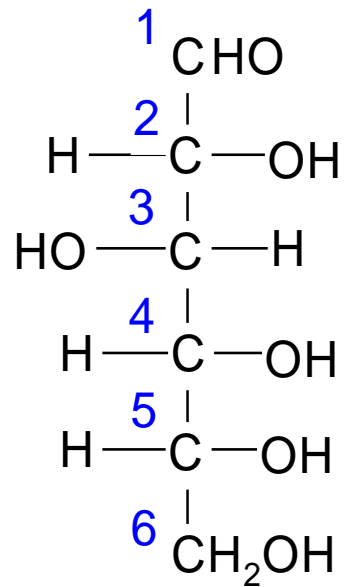
izdvajanje proizvoda
pročišćavanje proizvoda

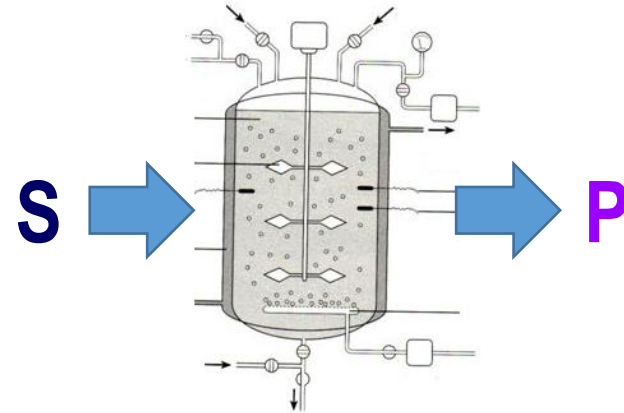
domaća zadaća (3)

1. Definirajte pojam biotehnologija.
2. Koja su četiri glavna područja primjene biotehnologije?
3. Čime se bavi crvena/zelena/bijela/plava biotehnologija?
4. Definirajte pojam bioproces.
5. Definirajte pojam biokatalizator.
6. Što je to enzimski proces/mikrobni proces/proces u kulturi stanica.
7. Definirajte pojam bioreaktor.
8. Shematski prikažite bioreaktor s miješalom i pobrojite njegove glavne dijelove.
9. Objasnite razliku između bioprocasa i fermentacije.
10. Pobrojite različite grupe biokatalizatora.
11. Shematski prikažite i opišite tri mjerila bioprocasa.
12. Definirajte pojam *upstream processing/downstream processing*.
13. Pobrojite postupke koji pripadaju u *upstream processing/downstream processing*.

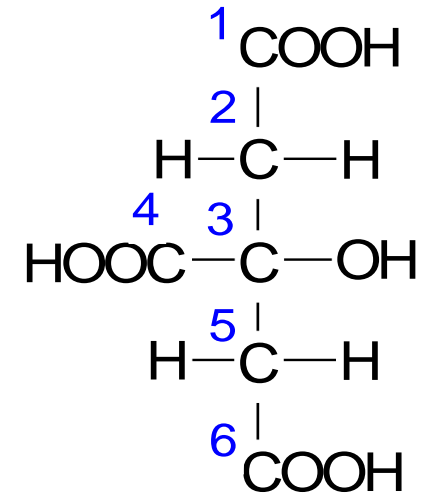
primjer mikrobnog procesa: industrijska proizvodnja limunske kiseline (1)

D- glukoza

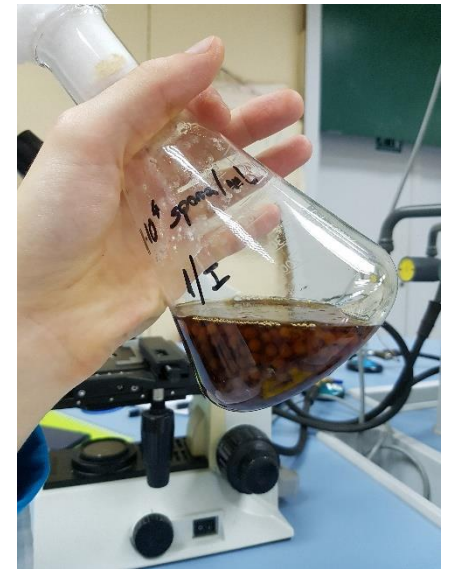
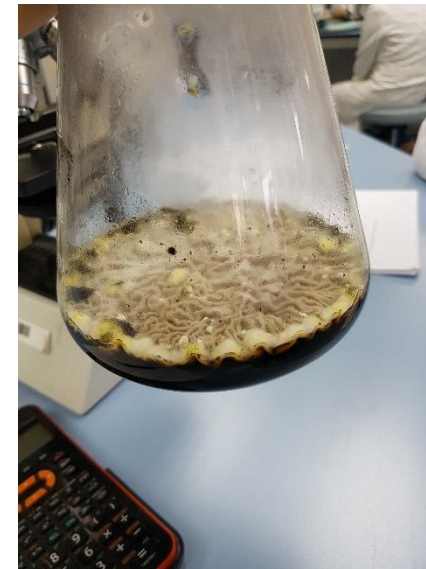
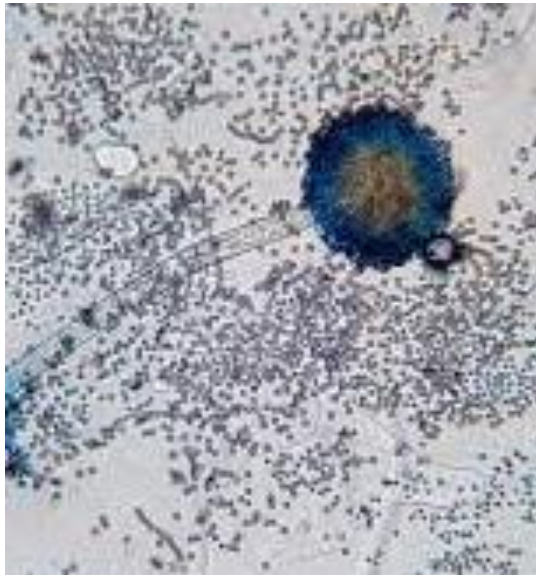
odabrani sojevi (varijeteti) plijesni *Aspergillus niger* u nizu biokemijskih reakcija transformiraju šećere hranjive podloge u **limunsku kiselinu**

limunska kiselina

primjer mikrobnog procesa: industrijska proizvodnja limunske kiseline (2)

biokatalizator - plijesan *Aspergillus niger*
(lat. *aspergillum* - škropilo, *niger* - crn)

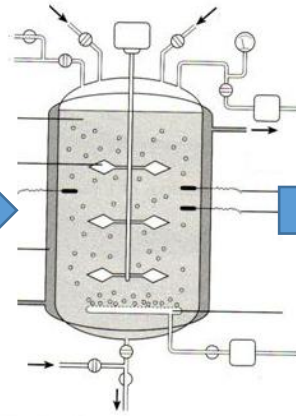
procesi prije bioreaktora, bioproces i procesi poslije bioreaktora

upstream processing

priprema hranjive podloge
(engl. medium)

priprema biokatalizatora
enzima
cjepiva (inokuluma)

S

P

bioproces
u
bioreaktoru

downstream processing

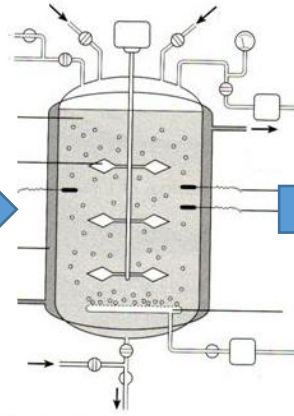
izdvajanje biokatalizatora

izdvajanje proizvoda
pročišćavanje proizvoda

procesi prije bioreaktora, bioproces i procesi poslije bioreaktora

priprema hranjive podloge
(engl. medium)

S → **P**

bioproces
u
bioreaktoru

primjer mikrobnog procesa: industrijska proizvodnja limunske kiseline (3)

hranjiva podloga (engl. *nutrient medium*)

je u pravilu tekućina koja sadrži sve hranjive tvari potrebne za rast i razmnožavanje biokatalizatora (radnog mikroorganizma), te za biokemijsku sintezu proizvoda mikrobnog procesa.

Osim tekućih postoje i čvrste hranjive podloge (rjeđe se koriste u industrijskom mjerilu).

Hranjive tvari moraju opskrbiti radni mikroorganizam (biokatalizator) svim biogenim elementima.

Biogeni elementi su: C, H, O, N, P, S, Mg, K te drugi metali u ionskom obliku koji su potrebni u malim količinama pa se nazivaju MIKROELEMENTI-ma.

primjer mikrobnog procesa: industrijska proizvodnja limunske kiseline (4)

Sastav hranjive podloge:

voda	do 100 tona (m ³) (1 tona vode = 1000 kg = 1000 L = 1000 dm ³ = 1 m ³)
saharoza	20 tona
NH ₄ NO ₃	250 kg
KH ₂ PO ₄	100 kg
MgSO ₄ · 7 H ₂ O	25 kg
K ₄ Fe(CN) ₆ (kalijev hekascijanoferrat)	(ovisno o kvaliteti sirovina)

primjer mikrobnog procesa: industrijska proizvodnja limunske kiseline (5)

hranjiva podloga (engl. *nutrient medium*)

Saharoza u ovom bioprocusu služi kao:

izvor (metaboličke) energije,

izvor ugljika za sintezu biomase,

izvor ugljika za sintezu proizvoda.

Umjesto saharoze u proizvodnji limunske kiseline često se koriste različite SIROVINE, kao što su melase šećerne repe (*sugar beet molasses*), melase šećerne trske (*sugar cane molasses*) ili glukozni sirup (*glucose syrup*).

primjer mikrobnog procesa: industrijska proizvodnja limunske kiseline (6)

hranjiva podloga (engl. *nutrient medium*)

Melasa je šećerni sirup (50% šećera) tamne boje dobiven ugušćivanjem šećernog soka iz kojeg više nije moguće dobiti kristalni šećer.

Melasa šećerne repe sadrži pretežno saharozu.

Melasa šećerne trske sadrži pretežno invertni šećer (smjesu glukoze i fruktoze).

Glukozni sirup dobiva se hidrolizom škroba - nekad kiselinskom, a danas enzimskom hidrolizom pomoću termostabilne α -amilaze i glukoamilaze.

primjer mikrobnog procesa: industrijska proizvodnja limunske kiseline (7)

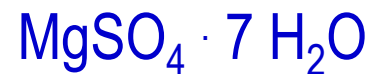
hranjiva podloga (engl. *nutrient medium*)

izvor dušika;

izvor fosfora i kalija;

izvor magnezija;

sulfatna kiselina

izvor sumpora, dodaje se u suvišku jer se koristi za zakiseljavanje na početku pripreme podloge;

ostali metalni ioni i mikroelementi

prisutni su u dovoljnoj količini kao onečišćenja u vodi i drugim sirovinama.

primjer mikrobnog procesa: industrijska proizvodnja limunske kiseline (8)

hranjiva podloga (engl. *nutrient medium*) - $K_4Fe(CN)_6$ (kalijev hekscijanoferrat)

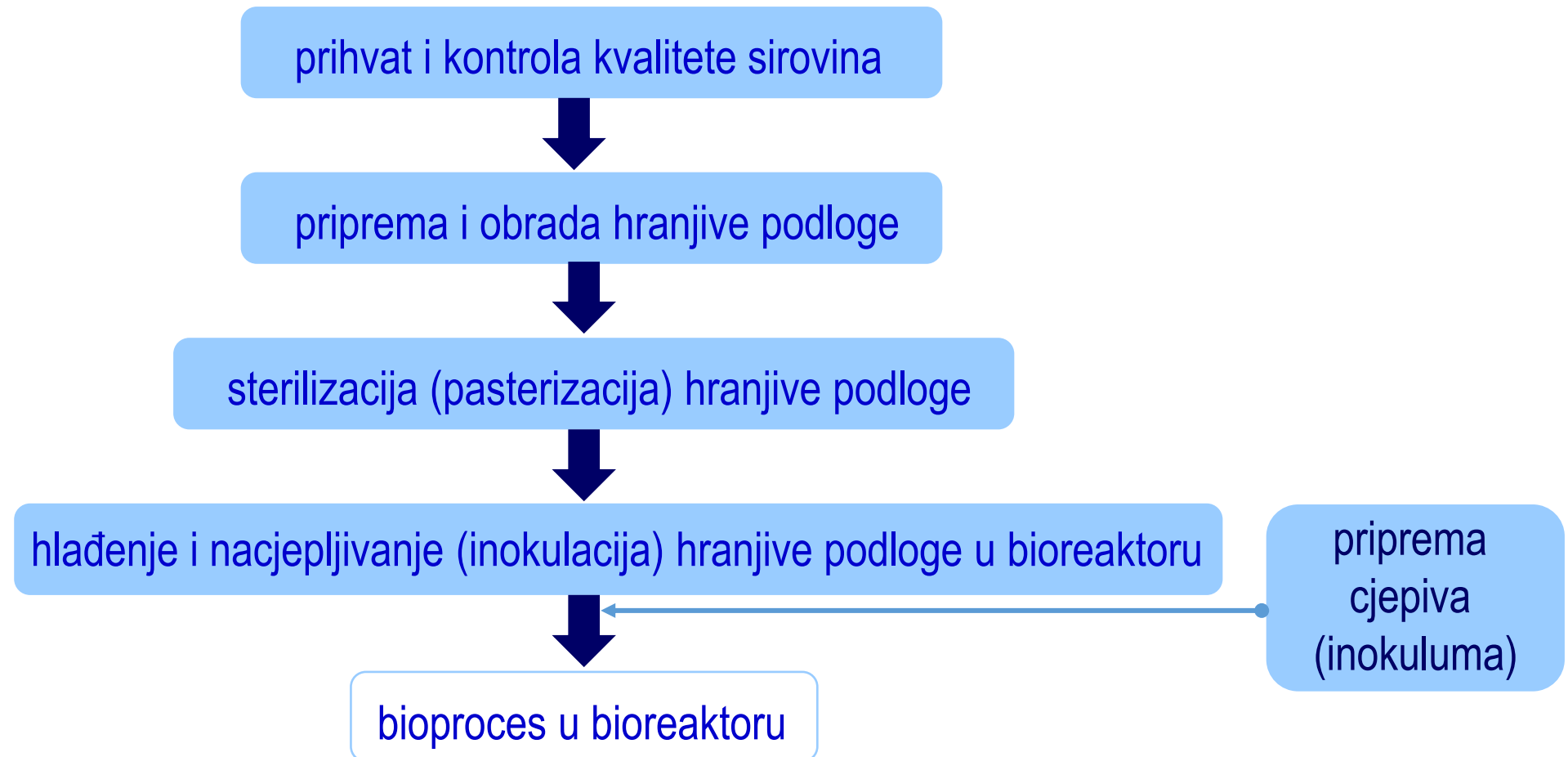
Proizvodnja limunske kiseline izrazito je osjetljiva na ione teških metala, naročito Fe^{3+} i Mn^{2+} .

Kalijev heksacijanoferrat (III) koristi se za uklanjanje ovih iona iz hranjive podloge i zato se dodaje u hranjivu podlogu u optimalnoj količini, koju je potrebno eksperimentalno odrediti.

Alternativa dodatku kalijeva heksacijanoferata je da se podloga obradi u jakom kationskom izmjenjivaču (kolona sa smolom koja veže katione i oslobađa protone).

primjer mikrobnog procesa: industrijska proizvodnja limunske kiseline (9)

procesi prije bioreaktora (*upstream processing*):

primjer mikrobnog procesa: industrijska proizvodnja limunske kiseline (10)

procesi prije bioreaktora (*upstream processing*):

Sve sirovine se kemijski i mikrobiološki analiziraju i uspoređuju sa zadanim kriterijima kvalitete sirovina.

Saharoza se otopi u vodi temperature 40°C. Ovako dobivena otopina saharoze se zakiseli sulfatnom kiselinom do pH 1,6-1,8 i obradi prolazom kroz jaki kationski izmjenjivač da se uklone nepoželjni ioni metala ($\text{Fe}^{3+} < 200 \text{ mg/m}^3$, $\text{Mn}^{2+} < 5 \text{ mg/m}^3$).

primjer mikrobnog procesa: industrijska proizvodnja limunske kiseline (11)

Temeljni principi mikrobnih procesa

Biokatalizator je mikrobnii soj koji je specifičan za određeni bioproces - tzv. RADNI MIKROORGANIZAM.

Da bi radni mikroorganizam mogao nesmetano obaviti svoj posao, potrebno je ukloniti i spriječiti rast drugih nepoželjnih mikroorganizama. Ove nepoželjne organizme nazivamo KONTAMINANTIMA.

Pojava kontaminanata u bioprocusu naziva se KONTAMINACIJA.